

УДК 368.03

Ачкасова С.А.

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ СТРЕС-ТЕСТУ ЯК
ІНСТРУМЕНТУ ОЦІНКИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ
КОМПАНІЙ**

Розглянуто основні методи розробки стрес-тестів страхових компаній. Запропоновано застосування поняття «стресостійкості» щодо інтерпретації оцінки впливів стресів-факторів.

Ключові слова: *стрес-тест, методи, стресостійкість.*

Постановка проблеми. Сучасний стан упровадження стрес-тестування фінансових установ та фінансової системи в цілому визначається Методичними рекомендаціями щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів [13], Методичними рекомендаціями щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [14], Методичними рекомендаціями щодо планування в банках України заходів на випадок виникнення непередбачених обставин [14], Методичними вказівками з інспектування банків „Система оцінки ризиків” [12] та Організаційно – методичними підходами до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи [16].

Застосування стрес-тестування страхових компаній відповідає наступним напрямкам державної політики у сфері розвитку страхового ринку України:

1) основним заходам у сфері діяльності небанківських фінансових установ, затвердженим Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (далі Держфінпослуг) «Про затвердження Плану антикризових заходів у сфері діяльності небанківських фінансових установ, піднаглядних Держфінпослуг» № 276 від 24.04.2009 р. щодо забезпечення можливості здійснення оперативного регулювання діяльності фінансових установ шляхом доопрацювання із залученням міжнародних експертів механізмів стрес-тестування страхових компаній для цілей нагляду [17];

2) основним заходам реалізації Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2005 року № 369-р, яким передбачається формування ефективного державного регулювання та нагляду у сфері страхування з урахуванням принципів та стандартів, рекомендованих Міжнародною асоціацією органів нагляду за страховою діяльністю [10];

3) пріоритетним завданням Проекту Стратегії розвитку фінансового сектора України на період до 2015 року з питань посилення конкурентоспроможності та стійкості фінансової системи в цілому та страхових компаній [18];

4) основним завданням та етапам Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами з питань запровадження стрес-тестування страхових компаній, затвердженої Розпорядженням Держфінпослуг № 585 від 15.07.2010 р. [9].

Дослідження вітчизняних учених, зокрема Н.М. Внукової [7], В.І. Міщенко [16] та ін. свідчать про орієнтованість у вивченні закордонного досвіду стрес-тестування та його адаптованості до сучасних умов функціонування банківських та небанківських установ України. Однак аналіз існуючих наукових доробок показав, що питання оцінки стійкості страхових компаній до стресів знаходиться на початковому етапі, про що свідчить недостатність розробок як у теоретичному, так і в методичному аспектах. Багато публікацій мають переважно описовий характер, усебічно не розкривають суті оцінки стійкості страхових компаній до факторів ризику та інтерпретації отриманих результатів стрес-тестування.

Мета статті. Метою статті є наукове обґрунтування та визначення методичних підходів до розробки стрес-тесту як інструменту оцінки стресостійкості страхових компаній.

Виклад основного матеріалу. Аналіз економічної літератури дозволив зробити висновок, що основним аналітичним інструментом оцінки стійкості страхових компаній є стрес-тестування [1, 3, 20]. Разом з тим, враховуючи наявність значних ризиків діяльності страхових компаній, зокрема кредитного ризику, операційного ризику, ризику андеррайтингу, ризику перестраховування, ринкового ризик, технологічного ризику та факторів ризиків, що обумовлюють їх настання, сучасна система ризик-менеджменту не буде в повній мірі ефективною, оскільки впровадження стрес-тестування (можливості ідентифікувати ключові стрес-фактори або шоків та оцінити їх вплив на фінансовий стан страховика) знаходиться на початковій стадії й практика його застосування незначна [1]. Практика функціонування страхового ринку України потребує конкретних зважених рекомендацій проведення стрес-тестування з метою забезпечення сталого розвитку страхових компаній [7].

Відповідно до підходу МВФ, під стрес-тестом розуміється комплекс аналітичних інструментів, що застосовуються з метою визначення ключових ризиків фінансово-економічної системи шляхом отримання цифрової оцінки

впливу надзвичайних, але цілком вірогідних, макро- та мікроекономічних шоків як на фінансову систему в цілому, так і на окремі сектори і ринки [14].

Стрес-тестування - це тестування чутливості або сценарне тестування з метою оцінки готовності страховика до можливих кризових ситуацій – ситуацій, які можуть мати місце в майбутньому через вплив зовнішніх та/або внутрішніх чинників та стресових ситуацій, які призведуть до суттєвих фінансових втрат страховика в розмірі не менше ніж 10 відсотків суми активів по балансу [13].

Таким чином, цілями та завданнями стрес-тестування є [1, 13]:

1. Оцінка готовності страховика до можливих кризових ситуацій.
2. Оцінки рівня обачливості (пруденційності)страховика.
3. Оцінка впливу на фінансовий стан страховика стресових ситуацій.
4. Оцінки спроможності страховика покривати збитки у кризових ситуаціях (попередження банкрутства страховика).
5. Перевірка готовності всіх елементів та структур організації до початку кризової ситуації.
6. Оцінка чутливості до стресових факторів.
7. Оцінка достатності капіталу для покриття потенційних збитків при настанні кризової ситуації.

Побудова стрес-тестів відбувається з урахуванням ризиків (ринкових, кредитних та ін.), шоків (зміни окремих показників, групи показників, взаємозв'язків між показниками), типу стрес-тесту (однофакторного, сценарного або багатфакторного), типу цільового тренду (історичного або розрахункового), типів моделювання стохастичного або динамічного [16].

При розробці стрес-тестів необхідно враховувати методи їх побудови, узагальнення існуючих методів [16, 19] представлено в табл. 1.

Як видно з табл. 1 сценарний метод є найскладнішим серед усіх інших, і його використання потребує виконання відповідних умов. Він застосовується у Мексиці, Чехії, Данії. Найбільш простим при побудові стрес-тестів є індексний метод, оскільки при виборі методів розробки стрес-тестів необхідно враховувати цільову спрямованість методу, тобто мінімізацію часових, ресурсних витрат; високу точність отриманих результатів. Він застосовується у Південній Кореї, Швейцарії, Канаді [16]. Застосування найбільш адаптованого до діяльності вітчизняного страхового ринку методу розробки стрес-тесту є першочерговим завданням для забезпечення стійкого функціонування страхових компаній. Крім того, з появою нових аналітичних інструментів оцінки прогнозування впливу несприятливих факторів на діяльність фінансової

системи в цілому, банків та страхових компаній, зокрема стрес-тестування, першочерговим завданням при дослідженні цього процесу є чітке виокремлення процесу аналізу, отримання результатів та інтерпретації отриманих результатів.

Таблиця 1.

Методи побудови стрес – тесту

Метод	Характеристика методу
Метод еластичностей	Проводиться визначення односторонньої зміни об'єкта стрес-тесту внаслідок шокowego коливання значень основних економічних показників; характеризується синтезом математичних інструментів і аналітичних експертних оцінок щодо рівня впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, а його результати мають вигляд кривої еластичності зміни показників діяльності страхової компанії в результаті зміни економічного середовища.
Сценарний метод	Проводиться аналіз відхилення значень сценарних показників від фактичних. Сценарій будується: По-перше, на підставі аналізу можливого впливу кожного з ризиків на основні індикаторів стійкості. По-друге, критичні значення формуються під впливом «історично екстремальних» значень індикаторів у кризові періоди. По-третє, більше уваги приділяється аналізу тренду (напрямку розвитку), а не окремим значенням.
Індексний метод	Будується фінансовий стрес-індекс (financial stress index). При формуванні індексу використовується набір основних показників, що характеризують стан.

Що стосується першої та другої складової, то процес стрес-тестування не є остаточно формалізованим, оскільки сама процедура визначається визначенням факторів, що істотно впливають на стійкість, вибору методу побудови стрес-тесту, визначення ключових індикаторів стійкості.

Третя складова, що передбачає інтерпретацію отриманих результатів у більшості випадків передбачає формування спеціального звіту де чітко описані перші дві складові.

Враховуючи вище зазначене, розглянуто гіпотезу про характерність для страхової компанії стресостійкості як результату стрес-тесту. Необхідність

пошуку універсального поняття, що відображає результат стрес-тесту, обумовлена спробою стандартизації отриманих результатів та їх точної інтерпретації в залежності від значень показників стійкості та відповідної шкали оцінювання. Стрес-тест – це інструмент, завдяки якому отримано результативне значення при прогнозуванні впливу стрес-факторів на поточний стан, що потребує так званого «ключа інтерпретації» або «ключа» до тесту.

Досліджуючи сутність поняття стресостійкості розглянемо дефініцію поняття “стійкість”, яка трактується як здатність тієї чи іншої системи зберігати певні властивості та характеристики незмінними або майже незмінними. У зарубіжних та вітчизняних енциклопедичних виданнях і словниках визначають поняття “стійкість” як “здатність вистояти супроти чогось, встояти, успішно протистояти силі, витримати, не поступитися” [8], або як “сталість, постійність, непідвладність ризику втрат і збитків” [3], або як “спроможність системи відновлювати попередній (або близький до нього) стан після деякого збурення, яке виявляється у відхиленні параметрів системи від номінального значення” [6]. Стресочутливість – це рівень реакції на дію стрес-факторів, тоді як стресостійкість – це здатність адаптуватись до умов зовнішнього або внутрішнього середовища без зниження продуктивності. Таким чином, ці визначення відображають реактивність на дію стресорів і характеризують різні сторони адаптивної реакції.

Отже, узагальнюючи, стресостійкість страхових компаній – це такий стан страхової компанії, за якого вплив будь-яких шоків на фінансове положення не заважає їй забезпечувати ефективне функціонування.

Оцінка стресостійкості страхової компанії - це аналіз можливості страхової компанії забезпечувати врівноважений розвиток в умовах дії тих чи інших внутрішніх і зовнішніх шоків.

Технічно, аналіз стресостійкості страхової компанії є дослідженням співвідношення між показниками фінансового стану страхових компаній до та після дії стрес-факторів. При цьому кількість цих показників для страхової компанії може з часом змінюватись, залежно від появи нових стрес-факторів та форм прояву ризиків.

Висновки. Таким чином, доцільно відзначити що процедура проведення стрес-тестування не є стандартизованою, крім того ускладнюється можливістю використання значної кількості методів розробки стрес-тестів, зокрема індексного методу, сценарного методу та методу еластичностей. Крім того, отримані результати важко інтерпретувати та зіставити з іншими результатами стрес-тестування, важко визначити достатність капіталу. Обґрунтовано

переваги застосування індексного методу, при якому використовується набір основних кількісних та якісних показників фінансового стану. Запропоновано застосування поняття «стресостійкості» для інтерпретації результатів стрес-тестів та оцінки впливів стресів за ключовими якісними та кількісними показниками стійкості.

Список використаних джерел

1. Ачкасова С.А. Обґрунтування доцільності створеннями методики оцінки стресостійкості страхових компаній / С.А. Ачкасова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – 2010. – № 1(8)/2010. – Ч.2. – С. 91 – 97.
2. Ачкасова С.А. Теоретичні аспекти визначення та особливості стрес-тестування діяльності страхових компаній / С.А. Ачкасова у кн. Управління розвитком ринків фінансових послуг: Монографія. – Харків: «АдВА», 2009. – С. 32–37.
3. Ачкасова С.А. Стрес-тестування як інструмент та захід підвищення довіри споживачів до страхових компаній / С. А. Ачкасова у кн.: Формування системи довіри на ринку фінансових послуг: Монографія. – Харків: «АдВА», 2010. – С. 74–88.
4. Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка: Уч. для вузов / Л.Г. Батракова. – М.: Логос, 2001. – 226 с.
5. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Ин-т новой экономики, 1997. – 770 с.
6. Большой энциклопедический словарь. – М.: Большая российская энциклопедия, 1997. – 1257 с.
7. Внукова Н.Н. Моделирование процесса прямого государственного регулирования развития страхового рынка Украины / Н.Н. Внукова, Н.И. Притула, С.А. Ачкасова // Страховое дело. – 2010. – №3. – С. 21-27.
8. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. Т. 4. / В.И. Даль. – СПб.: Диамант, 1998. – 515 с.
9. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами: Розпорядження Держфінпослуг України №585 від 15.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dfp.gov.ua/197.html?&...>
10. Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 року.: Розпорядження КМУ від 23 серпня 2005 р. № 369-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>

11. Кириллова Н. Финансовая устойчивость и несостоятельность страховых компаний / Н. Кириллова // Страховое дело – 2001. – № 5. – С. 20.
12. Методичні вказівки з інспектування банків „Система оцінки ризиків”: Постанова Правління НБУ № 104 від 15.03.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.nau.ua>
13. Методичні рекомендації щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів: Розпорядження Держфінпослуг України № 6496 від 05.12.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>
14. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління НБУ № 361 від 02.08.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.nau.ua>
15. Методичні рекомендації щодо планування в банках України заходів на випадок виникнення непередбачених обставин: Постанова Правління НБУ від 08.09.2008 № 271 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1045.9247.1&nobreak=1>
16. Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи: Інформаційно-аналітичні матеріали / За редакцією В.І. Міщенко, О.І. Кірєєва, М.М. Шаповалової – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 97с.
17. Про затвердження Плану антикризових заходів у сфері діяльності небанківських фінансових установ, піднаглядних Держфінпослуг: Розпорядження Держфінпослуг України № 276 від 24.04.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
18. Стратегія розвитку фінансового сектору України на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufin.com.ua/konsercia/002.doc>
19. Страхування: теорія та практика: Навч.-метод. посібник, затверд. МОН України / Н.М. Внукова, Л.В. Временко, В.І. Успенко та ін. – Х: Бурун Книга», 2009. – 656 с.
20. Финансовая устойчивость страховой компании: практика управления активами, риски и контроль: Метод. пособие. – М.: ИД «Регламент», 2009. – 220 с.
21. Юлдашев Р.Т. Российское страхование: системный анализ понятий и методология финансового менеджмента / Р.Т. Юлдашев, Ю.Н. Тронин. – М.: Анкил, 2000. – С. 235.

22. Stress testing by insurers. Guidance paper. International Association of Insurance Supervisors [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.iaisweb.org/__temp/Stress_testing_by_insurers_guidance_paper.pdf

Подано до редакції 27 листопада 2009 року

Ачкасова С.А.

Методические подходы к разработке стресс-теста как инструмента оценки стрессоустойчивости страховых компаний

Рассмотрены основные методы разработки стресс - тестов страховых компаний. Предложено применение понятия «стрессоустойчивости» для интерпретации оценки влияния стрессов.

Ключевые слова: стресс-тест, методы, стрессоустойчивость.

Achkasova S.A.

Methodical approaches to the development of stress-test as instrument for estimation of insurance companies' stress - stability

The basic methods of development stress - tests of insurance companies are considered. Proposed use the term «stress - stability» for interpretation the estimation influences of stresses.

Keywords: stress-test, methods, stress - stability.

Ачкасова Світлана Анатоліївна – викладач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету.